

# ФОРМИ ДОСЛІДНИЦЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ: СВІТОВИЙ ДОСВІД

**ОЛЬГА КУДИРКО,  
ДВНЗ «Київський національний економічний університет  
імені Вадима Гетьмана»**

*Стаття присвячена аналізу форм дослідницьких організацій у світі. Для дослідження були обрані аналітичні центри, дослідницькі університети та наукові парки. Для кожної з представлених структур була наведена сутнісна характеристика, особливості роботи таких організацій, а також показані моделі застосування в різних регіонах світу.*

## Актуальність.

Характерною рисою сучасної економіки є перехід від індустріального та постіндустріального етапів до інформаційного. Такі тенденції світового розвитку потребують налагоджених інформаційних потоків. Тому володіння інформацією є домінуючим фактором впливу на конкурентоспроможність підприємств.

Роль дослідницьких організацій, які є основними постачальниками інформації, підвищується внаслідок зростання конкуренції та турбулентності у бізнес-середовищі. Сьогодні дослідницькі компанії стають основною структурною одиницею, яка забезпечує управлінців стратегічною інформацією, а також займається вивченням змін процесів у суспільстві.

Існують різноманітні форми дослідницьких організацій, які зосереджують свою увагу не лише на бізнес-дослідженнях, вони мають відмінні форми та ознаки. Метою даної статті є огляд, аналіз, систематизація та узагальнення інформації щодо форм дослідницьких організацій.

Назвемо деякі з них та проаналізуємо основні аспекти та напрями діяльності.

## Аналітичні центри. «Think Tanks»

Аналітичні, або «мозкові», центри – недержавні науково-дослідницькі організації, які зосереджують свої дослідження в галузі політики, економіки, соціології, права.

Оскільки поняття «мозкові центри» досить нове, то існують різні погляди щодо конкретної назви та його трактовки. Так, наприклад, англomовний термін «Think Tanks» – «резервуар ідей» частіше перекладається як «мозковий трест». Виник у часи Другої світової війни і означав захищене приміщення, куди віддалялися експерти для обговорення та дослідження певної проблематики.

«Мозкові центри» реалізують оригінальні дослідження та освітні

програми, спрямовані на навчання та здійснення впливу на осіб, які формують громадську думку стосовно широкого кола економічних, соціальних, політичних питань.

Існує така класифікація «мозкових центрів» (табл. 1) [1].

Необхідно зазначити, що основного розвитку «мозкові центри» набули в США, де стали не лише дослідницькими організаціями, а впливовою суспільно-політичною силою. Усього у цій країні близько 1200 аналітичних центрів. «Мозкові центри» уряду США нараховують 5000 працівників. При університетах працює майже 600 «Think Tanks».

Наведемо приклади основних «мозкових центрів» США та їх спеціалізацію [1].

1. «The Heritage Foundation» – стра-

Таблиця 1

Класифікація «мозкових центрів»

Ознака класифікації	Види «мозкових центрів»
За цільовими галузями діяльності	<ul style="list-style-type: none"> <li>♦ дослідницько-видавничі</li> <li>♦ лобістські</li> <li>♦ правозахисні</li> <li>♦ культурологічні</li> <li>♦ цільові</li> </ul>
За широтою проблем, які вони розглядають і вивчають	<ul style="list-style-type: none"> <li>♦ світові</li> <li>♦ загальнодержавні</li> <li>♦ регіональні</li> </ul>
За політичними орієнтаціями	<ul style="list-style-type: none"> <li>♦ політично заангажовані (при політичних партіях і рухах)</li> <li>♦ політично незалежні</li> </ul>

Джерело: складено на основі [1,2,3].

- тегічний дослідницький інститут, який займається питаннями розробки моделей пенсійної системи, моделей американської економіки. Фондація видає низку аналітичних досліджень, з найбільш відомих – щорічний «Index of Economic Freedom», «Політичні експерти 2000».
2. «Center for International Private Enterprise» – центр міжнародних приватних підприємств провадить і поширює дослідження з реформування ринку та розвитку демократії.
  3. Інститут Брукінгс: Національний інститут передових досліджень. Поєднує академічні та громадські стратегії. Проводить дослідження у галузі економіки, політики та законодавчої сфери.
  4. Інститут міжнародної економіки («Institute for International Economics») – приватний некомерційний незалежний дослідний інститут, створений для вивчення міжнародної економічної політики. Займається економічним аналізом, проблемами глобалізації, перспективним прогнозуванням.
  5. «CATO-Institute» – одна з провідних дослідних неполітичних організацій у Вашингтоні. Досліджує проблеми економіки, видає книги, журнали, проводить конференції.
  6. Центр міжнародного приватного підприємництва («Center for International Private Enterprise» (CIPE)). Створено при торговій палаті США у 1983 р. з метою надання підтримки місцевим організаціям у світі, які будують демократію шляхом розвитку приватного підприємництва [2].  
Існує досвід функціонування «мозкових центрів» у Росії на базі

університетів, які є інтелектуальними корпораціями. Інтелектуальні корпорації – це університети, які мають у своєму складі такі підрозділи, як класичний університет, бізнес-школи, сформовані навколо нього інститути додаткового навчання, навчально-дослідні інститути та аналітичні центри.

Класичною схемою роботи «мозкових центрів» у Росії є постановка проблеми та формулювання теми для дослідження, робота із замовником і розширення кола замовників та поява партнерських зв'язків [5].

### Дослідницькі університети

Сьогодні через перехід і встановлення ринкових відносин помітним став вплив стану науки у країні на вищу школу. Основним орієнтиром для покращення ситуації має бути орієнтація на накопичення світового досвіду.

У розвинених країнах таким орієнтиром є співпраця найбільших університетів з дослідницькими інститутами та їх перетворення на дослідницькі університети як добре зарекомендовану за кордоном форму інтеграції освіти та практики.

Причиною цього стало те, що країни Європи на початку ХХІ ст. запропонували нову стратегію розвитку, суть якої зводиться до підвищення конкурентоспроможності європейського ринку то-

варів і послуг та істотного збільшення кількості інтелектуально наповнених робочих місць за рахунок гармонізованого розвитку трьох вершин так званого трикутника знань – освіти, досліджень та інновацій.

Дана стратегія має на увазі, перше, підвищення мобільності людей інтелектуальної праці й поглиблення багатосторонньої кооперації між університетами та дослідницькими центрами на просторі Євросоюзу за прикладом Північної Америки й Японії; подруге, спрямування більшої частини ВВП на дослідження та інновації та побудову економіки, заснованої на знаннях [4].

Узагальнюючи, можна сказати, що дослідницький університет – це університет, який готує якісний людський капітал із використанням у навчанні передових наукових технологій.

У США до дослідницьких університетів згідно з аналізом центру «The Center for Measuring University Performance» належать 50 провідних вищих закладів освіти країни, такі як Гарвардський, Колумбійський, Стенфордський, Чикаго та ін. В Європі 20 провідних університетів, такі як Оксфордський, Кембріджський, Лунд та ін. утворюють Лігу дослідницьких університетів, членство в якій визначається принципами інтеграції наукових досліджень і освіти [5].

В освітніх системах Європи,

Таблиця 2

Моделі побудови дослідницьких університетів світу

Американська	Європейська	Азіатська
Статус дослідницького університету визначається на основі суспільної експертизи. Основним критерієм є обсяг конкурсних коштів, отриманих на наукові дослідження	Існує закрите співтовариство – Ліга дослідницьких університетів, належність до якої визначається колегіально її членами	Університети формуються в результаті адміністративних рішень. Такі університети сформовані з нуля сучасними великими освітніми системами, що привертають багато тих, що навчаються з різних верств населення

Джерело: складено на основі [1,2,3,4].

Моделі побудови наукових парків

Американська модель	Орієнтована на три типи наукових парків – наукові парки у вузькому змісті слова; дослідницькі парки, що розробляють нововведення лише до стадії технічного прототипу; інкубатори й інноваційні центри, у рамках яких університети здають в оренду землю, приміщення, лабораторне устаткування компаніям, що створюються. Дана модель успішно функціонує в США та Європі
Японська модель	Передбачає будівництво нових міст – так званих технополісів, у яких зосереджені наукові дослідження і наукомістке виробництво у передових галузях
Змішана модель	Поєднує особливості двох попередніх. Прикладом змішаної моделі наукових парків можуть слугувати наукові парки Франції. Найбільший з них «Софія Антиполіс» розташований на Рив'єрі

Джерело: складено на основі [1,2,3,4].

Америку і Східної Азії термін «дослідницький університет» використовується для визначення провідних університетів, а належність до цього статусу встановлюється за чітко побудованою системою критеріїв і показників.

Підсумовуючи досвід створення і розвитку дослідницьких університетів у світі, можна виділити такі критерії належності університетів до поняття «дослідницькі»:

- ♦ освітні послуги й організація викладання на основі нових знань і досвіду, отриманих у результаті проведення наукових досліджень;
- ♦ визнані досягнення в наукових дослідженнях, підтвержені публікаціями;
- ♦ програми аспірантів і магістерські напрями, засновані на наукових дослідженнях, що проводяться у вузі.

Показники, за якими оцінюються діяльність дослідницьких університетів, можна об'єднати в п'ять укрупнених груп:

- ♦ обсяг конкурсного фінансування наукових досліджень;
- ♦ кількість публікацій, які повинні бути порівняні з відповідними показниками наукових організацій;
- ♦ кількість учених ступенів, які присуджуються за рік; за мінімальний поріг вважається захист не менше 20 кандидатів наук на рік за широким спектром спеціальностей;
- ♦ кількість наукових ставок для молодих учених і кандидатів наук;
- ♦ кількість магістерських і аспірантських напрямів.

Проте процес формування мережі дослідницьких університетів має принципові відмінності. Наведемо приклади побудови моделей у різних регіонах (табл. 2).

Російськими науковцями було

запропоноване таке визначення дослідницького університету. Це особливий тип університету, що є центром підготовки висококваліфікованих кадрів, діяльність якого визначається інноваційно-дослідницьким, міждисциплінарним характером навчання, органічною єдністю наукового і навчального процесу, заснованого на тісній інтеграції з академічним і галузевим сектором науки, що здійснює фундаментальні і прикладні дослідження у сферах, що визначають розвиток науки, техніки і технологій [5].

Ознаками дослідницьких університетів можна назвати такі [3]:

- ♦ міцні стосунки з бізнес-структурами;
- ♦ спостерігається ротація викладацького складу, що охоплює сфери науки, освіти та бізнесу;
- ♦ дослідницькі університети беруть участь у додатковому післявузівському навчанні студентів, багаторівневі програми, курси перепідготовки та ін.;
- ♦ проведення великих фундаментальних досліджень, які фінансуються переважно з бюджету і різних фондів на некомерційній основі;

- ♦ тісний зв'язок з бізнесом і добре поставлена комерціалізація результатів наукових досліджень, здійснювана в університетському оточенні, у дослідницьких парках;
- ♦ тісна інтеграція зі світовими науково-дослідними центрами;
- ♦ формування навколо університету особливого, інтелектуально наповненого інноваційного середовища.

### Дослідницькі (наукові) парки

Навколо дослідницьких університетів створюються дослідницькі парки як форма розвитку науки, освіти та бізнесу. Дослідницький парк являє собою об'єднання навколо навчального центру, у даному разі дослідницького університету, навчально-виробничої, навчальної, соціально-культурної зони забезпечення інноваційного розвитку.

Сутність концепції дослідницького парку полягає в створенні особливої інфраструктури, що забезпечує зв'язок дослідницького центру і бізнесу. В наукових парках здійснюється науковий трансфер, тобто передача

нових технологій, проекти яких виникли в наукових центрах, у виробництві, доведення задуму до стадії випуску продукції.

Причиною появи наукових парків на території університетів є брак коштів для розвитку. З цих причин створення та функціонування на базі університетів так званих технопарків (наукових парків) дає можливість формувати багатоканальну систему фінансування своєї діяльності.

У парках відбувається на базі університетів взаємодія науки із бізнесом. Парки допомагають ученим, інженерам, програмістам довести свої ідеї до стадії комерційного продукту, стати підприємцями, організувати власні малі фірми. Дуже важливою для наукових підприємців-початківців є можливість спілкування з фахівцями різних професій, що існує тільки в атмосфері університету і поширюється на дослідницький парк [3].

Дослідницький парк існує, організовується та функціонує навколо університету і його структура складається з двох основних блоків – малих інноваційних підприємств і підрозділів їх обслуговування і підтримки. Наукові парки, або так звані технопарки, що утворюються поряд з університетами, але незалежні від них, з одного боку, забезпечують комерціалізацію наукових розробок, дають додатковий зарібок викладачам, аспірантам і студентам, а з іншого – створюючи навколо вузівські структури комерційної діяльності, перешкоджають надмірній комерціалізації роботи самих вузів.

Діяльність технопарків побудована за принципом «зонтичної» структури, де після представлення проекту клієнт технопарку отримує оптимальні умови для роботи – виробничий простір з усіма необхідними комунікаціями та сервісними послугами. Уся отримана в даному випадку інфраструктура

становить певну «зонтичну» систему. Для порівняння виділимо три основні моделі наукових парків (табл. 3).

Значення наукових парків можна розглядати у таких аспектах:

- ♦ розробка наукомісткої продукції та формування нових кадрів в економічній зоні;
- ♦ підтримка та розвиток підприємництва і бізнесу в країні, що дозволяє вийти на якісно новий рівень суспільного відтворення;
- ♦ отримання фінансових та інших додаткових можливостей для проведення фундаментальних і прикладних досліджень, створення меншої залежності від держави.

### Висновки

У даній статті проаналізовано діяльність аналітичних центрів, дослідницьких університетів і наукових парків. Усі вони є дослідницькими організаціями, які здійснюють розробки у галузі науки та бізнесу.

Особливістю роботи аналітичних центрів є зосередження уваги на дослідженнях, що займаються проблемами як економічних, так і питань громадської думки. Це впливова суспільно-політична сила, яку, наприклад, у США, де вони набули найбільшого розвитку, називають п'ятим сектором влади. Діяльність аналітичних центрів забезпечує поєднання досліджень академічних і суспільних проблематик.

Порівняно з аналітичними центрами дослідницькі університети є такими формами дослідницьких організацій, які зорієнтовані на об'єднання науки і освіти, наближення університетської освіти до практики, підготовки високоінтелектуального людського ресурсу на базі передових наукових досліджень.

Дослідницькі парки можна в певному сенсі вважати структурою дослідницького університету, оскільки вони об'єднуються саме на базі таких університетів, як центри забезпечення інноваційного розвитку. Їх особливістю є те, що вони на основі власної інфраструктури мають відокремлений статус, який і забезпечує можливість формувати власну фінансову систему та залучати бізнес-структури до співпраці.

Значного розвитку дослідницькі університети досягли в США та країнах Європи.

Певні передумови, здебільшого нормативно-правового характеру, щодо створення технопарків та технополісів з'явилися і в Україні. Проте повноцінного розвитку через специфіку ринкових процесів та обмежених фінансових можливостей для розвитку науки і освіти в державі вони не набули.

### Джерела

1. Білецький В. «Мозкові центри» в США // Схід. – 2000. – № 6. – с. 20-25.
2. Білецький В.С. Аналітичні центри в сучасному світі // Науково-технічна інформація. – 2002. – № 2. – С. 60-63.
3. Журавлев В.А. Классический исследовательский университет: концепция, признаки, региональная миссия // Университетское управление. – 2000. – № 2(13). – С. 25-31.
4. Згуровський М. Дослідницькі університети: шанс для Європи // Дзеркало тижня. – 2006. – № 39. – (618) 14-20 жовтня.
5. Курилов В.І. Майбутнє російських федеральних університетів у системі кращих дослідницьких вузів світу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dvgu.ru/info/dvfu/future.php> -Заголовок з екрану